

quaderns

LA CAUSA DELS POBRES, CAUSA DE DÉU

LA CAUSA DELS POBRES, CAUSA DE DÉU

Cristianisme i Justícia

INTRODUCCIÓ (<i>José I. González Faus</i>)	4
PARES DE L'ESGLÉSIA (S. I-V)	7
EDAT MITJANA (S. VI-XV)	10
RENAIXEMENT (S. XVI-XVII)	12
BARROC (S. XVIII)	19
SEGLE XIX	21
SEGLES XX-XXI	25
BREU BALANÇ	30
NOTES	31
QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ	32

Amb la col·laboració de l'Oficina d'Afers Religiosos, de l'Ajuntament de Barcelona

Ajuntament de Barcelona

Edita Cristianisme i Justícia - Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona

Tel.: 93 317 23 38 - E-mail: info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net

Imprimeix: Ediciones Rondas S.L. - Dipòsit Legal: B 13674-2015

ISBN: 978-84-9730-356-9 - ISSN: 2014-6495 - ISSN (ed. virtual): 2014-6574

Impress en paper i cartolina ecològics - Dibuix de la portada: Roger Torres

Traducció del castellà: Jordi Font Barris - Correcció i revisió del text: Ma del Mar Martínez Jaume

Maquetació: Pilar Rubio Tugas - Juny del 2015

Protecció de dades: La Fundació Lluís Espinal li comunica que les seves dades estan registrades a un fitxer de nom BDGACIJ, titularitat de la Fundació Lluís Espinal. Només es fan servir per a la gestió del servei que li oferim i per mantenir-lo informat de les nostres activitats. Pot exercir els drets d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició dirigint-se per escrit a c/ Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona.

Pràcticament tots els textos que integren el present Quadern (llevat d'uns tres o quatre) s'han pres del llibre antologia *Vicarios de Cristo. Los pobres en la teología y la espiritualidad cristianas* de José I. González Faus (ed. Cristianisme i Justícia 2005). Tot i que el llibre té tres edicions (més una traducció portuguesa i una altra d'italiana), el seu contingut creiem mereix una difusió més gran, i més en moments com els actuals.

D'altra banda, la pluralitat d'autors i la densitat del material fan que molta gent no pugui abordar el text amb la dedicació que caldria: no és una obra per a llegir simplement, sinó per a meditar, sentir i assimilar a poc a poc. Per això aquest Quadern, alhora que redueix notablement el gruix del llibre, busca presentar una selecció de les seves millors frases i paràgrafs, cosa que tampoc no demana una lectura seguida i ràpida, sinó un contacte lent i constant, en la convicció que els textos donen més de si en cada nou acostament. Hem suprimit més dels textos antics que dels moderns, que (un cop mostrada la continuïtat amb la tradició) resulten més propers a nosaltres.

Mantenim la divisió d'èpoques del llibre, però hem hagut de suprimir l'ambientació de cadascuna i el balanç teològic i humà dels diferents grups de textos, i també els comentaris i les presentacions de cada autor particular. De tota aquesta part que va escriure González Faus només en resta aquí un croquis mínim, però al lector li queda la possibilitat de recórrer a l'obra completa si necessita més ajuda.

Una última observació: alguns cops, per ajudar el lector, ens hem permès unes mínimes correccions d'estil (com canviar l'ordre de mots, evitar verbs al final...) o la substitució d'una paraula antiga per una altra de moderna i sinònima. També el llibre és més fidel a la literalitat d'alguns textos.

Cristianisme i Justícia

INTRODUCCIÓ

José I. González Faus

Els textos necessiten un context per a ser ben entesos. Una mateixa paraula pot canviar de significat o suscitar ressonàncies molt diferents tot i mantenir un mateix sentit literal. Això fa imprescindible un mínim marc històric que emmarqui els escrits.¹

Pares de l'Església

La humanitat gairebé no ha creat riquesa fins a l'aparició de l'era industrial. Abans d'això, la major o menor abundància depenia només dels climes i del que donés la terra. En aquelles condicions el problema principal era repartir el que hi havia, mentre que més tard el que caldrà és reparar bé el que es produeix. Quan en aquest context, els pares de l'Església diuen que en donar almoïna no fas un acte de caritat, sinó de justícia, i que no dones d'allò que és teu, sinó que retornes a l'altre allò que és seu, miren l'almoïna com un mitjà per a la distribució equitativa dels béns de la terra. Avui aquest mitjà ja no val.

També, en una societat en què la majoria de la població eren esclaus als quals no es podia alliberar de cop (perquè això hauria estat deixar un 60% d'aturats en un món amb poques possibilitats per a crear ocupació), la norma de veure tots els pobres com a *rostres de Crist* va fer que anés

canviant la manera de tractar-los i de mirar-los, cosa que a poc a poc anirà portant a alliberaments progressius (en alguns casos amb motiu del bateig del senyor) que, a la llarga, van posar fi a l'esclavatge. És un context molt diferent del que es donarà quan reaparegui l'esclavitud al segle XVIII per a afavorir el capitalisme naixent (i només perquè, com diuen Voltaire i Montesquieu, «si no hi hagués esclaus, el cacau seria molt més car») i les esglésies seran gairebé totalment cegues a aquesta monstruositat.

És fàcil percebre també les clares diferències d'enfocament entre els pares grecs (més teològics) i els llatins (més pràctics). Però això ens permet recuperar algunes normes, vàlides també per a nosaltres, com la que es relaciona amb el joc de paraules castellà *ayunar para ayudar* (i no per a ser personalment més sant).

Edat Mitjana

La societat feudal de l'edat mitjana és una societat de grans latifundis que van units a l'honor i al respecte: el propietari és el «senyor» i l'agricultor el serf. I hi ha la mentalitat que el serf pot ofendre el senyor, però no pot reparar aquesta ofensa per la seva indignitat.²

En aquest context, l'Església ja no és minoritària com abans, sinó que pràcticament s'ha identificat amb la societat. Això fa que es passi també de responsabilitat individual a *responsabilitat social*. D'aquesta manera apareixen textos no solament a favor dels pobres, sinó contra els rics (tant si són senyors feudals, com bisbes o papes), i també el tema del furt legítim (en cas d'extrema necessitat). Així mateix, es desemmascara la il·lusòria «pobresa d'esperit» (consistent a tenir moltes terres, potser infecundes, però el cor «després» d'aquestes). Aquest desemmascarament ha servit per a tota l'Església posterior (santa Teresa encara l'utilitzarà), tot i que nosaltres ho haguem oblidat.

Ja ben entrada l'edat mitjana, va sorgint una nova economia (de bescanvi a diners) que farà que l'or no sigui font d'honor, sinó un mitjà de canvi. Reapareix així la qüestió de la usura: l'interès (que ja no és solament un mitjà infame d'enriquir-me jo més, sinó que pot ser compensació per uns guanys que jo podria haver obtingut amb el diner que he deixat). Això dona lloc a problemes nous que han de ser abordats. I fa també que alguns concilis insisteixin en l'*exemplaritat dels béns de l'Església*, que no són propis, sinó «béns dels pobres»: l'any 585 el concili de Màcon (no citat aquí) ordenarà que les cases episcopals «no tinguin gossos». Una exemplaritat que, malauradament, hem perdut avui.

Renaixement

Amb el Renaixement sorgeixen un capitalisme incipient i una revaluació de l'individu. Va creixent el comerç i, per a això, milloren els camins i les ciutats procuren

«posar-se guapes». Però també sorgeix la temptació de *culpabilitzar els pobres* de la seva sort i, en tot cas, atendre'ls, però també «tancar-los» perquè no enlletgeixin la ciutat.

A més a més, el «descobriment de l'home» tendeix a oblidar el que sembla menys home (el pobre). I, al seu torn, el «descobriment d'Amèrica» desencadena una veritable quimera de l'or (una obsessió per l'enriquiment), juntament amb tots els problemes fruit de la invasió i l'opressió dels indígenes. Dominen aquí autors espanyols a causa del «Segle d'Or» i de l'erasmisme hispànic (una altra gran promesa que es marcarà quan es produeixi un canvi en l'Església espanyola, amb el pas de Cisneros a l'inquisidor Valdés).

Barroc

Després de Trento és potser a França on més reeixí la reforma. Això es nota en l'aparició de textos sobre els pobres, tant en l'esplendorós Bossuet com en Vicenç de Paül, i en les *interpel·lacions a l'Església*. Aquesta època coincideix també amb la brillantor política de França. Però a causa de l'esplendor cortesana i de l'extracció social dels bisbes, els textos es queden més aviat en paraules i no arriben a posar-se en pràctica.

Segle XIX

Això farà que quan esclati la Revolució Industrial i el problema no sigui ja només repartir el que hi ha, sinó repartir bé el que es produeix, l'Església estigui pràcticament callada, a causa també del xoc amb la modernitat naixent, que rebutja o persegueix l'Església i desvia l'atenció d'aquesta cap a l'autodefensa. El tema dels pobres

queda en mans de Marx. A l'Església hi ha poques veus, minoritàries i profètiques, encara que de gran qualitat. En el seu lloc apareixen un bon nombre de dones que es dediquen a fundar ordes per a l'ensenyament dels pobres.

Segles xx-xxi

Però aquells profetes escassos (més l'exemple d'alguns teòlegs protestants) van produint un renaixement del tema dels pobres al segle XX, que culminarà amb el Vaticà II, l'assemblea episcopal de Medellín i la teologia de l'alliberament. Al mateix temps, el segle XX recupera molts accents teològics de la tradició, però els ha d'afrontar amb unes *circumstàncies totalment noves*. Els ensenyaments socials de l'Església neixen amb retard, però molt lentament van obrint-se i enriquint-se, fins a constituir avui una interpel·lació seriosa al neoliberalisme anticristià dominant.³

Algunes tesis fonamentals

De tot aquest recorregut, en poden brotar algunes tesis teològiques que anticipem ara per facilitar la lectura del Quadern:

- Déu és present en els pobres («vicaris de Crist»), «persona de Déu», «ros-

tre de Crist», «pobres de Jesucrist», etc.).

- D'aquí se segueix que no és voluntat de Déu que hi hagi pobres.

- L'ésser humà és mer administrador, mai propietari últim, dels béns de la terra (el propietari dels quals és només Déu).

- Voluntat de Déu és que qui tingui no consideri el que és seu com a propi, sinó que, una vegada convenientment cobertes les seves necessitats, sàpiga que el que li sobra no és seu. I és un lladre si ho reté.

- Si no s'accepta aquest principi, la mera existència dels pobres és un argument decisiu contra l'existència d'un Déu provident.

- L'Església és, necessàriament, Església «dels pobres» o no és Església de Crist.

- En el món modern calen dues coses: el contacte directe amb els pobres, que poden ser font d'experiència espiritual (si no, «d'allò que els ulls no veuen, el cor no en dol»), i un acostament al tema des de coordenades estructurals i no merament personals: el problema es converteix en «la qüestió social».

Però ja és hora que passem als textos.

PARES DE L'ESGLÉSIA (SEGLES I-V)

Sant Basili

1. La majoria dels rics no posa tant d'afany a tenir diners per raons de menjar i vestit, sinó que el diable s'ha donat manya a suggerir als rics innombrables pretextos per a gastar, de manera que es busca el que és inútil com si fos necessari i amb res no es conformen per a les seves necessitats imaginàries. [...] [Però] les riqueses ens han estat donades perquè les administrem, no perquè les gastem en plaers, i qui se'n desprèn, se n'ha d'alegrar com qui torna allò aliè [...]. Què respondràs al Jutge tu que revesteixes les parets i deixes nus els éssers humans? Tu que adornes els cavalls i ni tan sols et dignes a mirar el teu germà cobert de parracs? [...] Quan entro a casa d'un ric, vell i ximple, m'adono que guarneix allò que manca d'ànima i que deixa sense cap ornament la seva ànima. [...] De què et serveix portar la mà il·luminada amb pedres precioses? A qui se li va perdonar la mort per consideració a les seves riqueses?

(*Homilia contra els rics*, PG 31, 280 i seg.)

Sant Gregori de Nissa

2. Considera qui són els pobres i en descobriràs la dignitat: el Senyor, per la seva

bondat, els va restar la seva pròpia persona per tal que commoguin els que són durs de cor i enemics dels pobres, que són els dispensers dels béns que esperem, els porters del regne dels cels, els que obren la porta als bons i la tanquen als dolents. Ells són, alhora, durs acusadors i excel·lents defensors. I defensen i acusen no per allò que en diuen, sinó pel fet de ser vistos pel Jutge. [...] Mentre que hi ha tots aquests luxes a casa teva, allà a la porta jeuen mil Llätzers. [I] si arriben a molestar una mica més a les portes, salta de qualsevol racó un porter malvat de l'amo cruel i els fa fora a bastonades o crida els gossos [...]. I així, els amics de Crist se n'han d'anar emportant-se de propina insults i cops, ells que són el resum de tots els manaments.

(*Homilia sobre l'amor als pobres*, PG 46, 455-468)

Sant Joan Crisòstom

3. Sortim de l'església i contemplem files de pobres que formen com muralles a ambdós costats. I passem de llarg sense commoure'ns, com si veiéssim columnes i no cossos humans. Apressem el pas com si veiéssim estàtues sense ànima en comp-

tes d'homes que respiren. «És que anem amb gana», em dieu. Doncs precisament la gana us hauria de persuadir de detenir-vos, perquè, com diu el refrany, «ventre ple ignora el famolenc»; només aquell que passa gana reconeix la necessitat aliena per la seva de pròpia. [...] I després de tanta inhumanitat, ens atrevim a aixecar les mans al cel i demanar a Déu misericòrdia [...]. No pensem que n'hi ha prou per a la nostra salvació de dur a l'església un calze d'or i pedreria després d'haver despullat vídues i orfes. [...] Si la teva ànima segueix essent pitjor que el plom o una teula, de què serveix aleshores el calze d'or? En el Darrer Sopar no eren de plata la taula ni la copa en què el Senyor va oferir als seus deixebles la seva pròpia sang. [...] Perquè Déu no té necessitat de vasos d'or, sinó d'ànimes d'or; i l'església no és un museu d'or i plata, sinó una reunió d'àngels. [...]

Us dic potser que ho llenceu tot? No. Gaudeix del que és teu, però una vegada que hagis cobert la teva necessitat, fes alguna cosa de profit amb el que és inútil i superflu, i distribueix-ho entre els que moren de fam i tremolen de fred. [...] El teu Senyor va pel món mort de fam mentre tu t'entregues a la gola. [...] Que no sigui tot el nostre afany acumular riqueses costi el que costi i més que ningú. Pensa el que series tu en el seu lloc. Què voldries aleshores que fessin els altres per tu? [...] Si ens avergonyim d'aquells de qui Crist no s'avergonyeix, ens avergonyim del mateix Crist [...]. Un esclau no tem el seu amo absent, però el ric porta amb ell per tot arreu el seu propi tirà. [...]

Déu no ha fet res de dolent; tot és bo i molt bo. També les riqueses, a condició que no dominin els qui les posseeixen i

posin remei a la pobresa. Una llum que no desterrés les tenebres, sinó que les augmentés, no seria llum; de manera semblant, no és veritable riquesa la que no bandeja la pobresa, sinó que la incrementa.

Em direu: «Ja t'estàs ficant un altre cop amb els rics.» [...] Però jo us dic: «Ja esteu de nou vosaltres contra els pobres!» [...] No parlo contra els rics, sinó a favor dels rics: perquè us vull alliberar del pecat, us salvo de la rapinya i us faig amics de tothom i amables amb tothom. És això odiar-vos o més aviat estimar-vos? No us persegueixo a vosaltres, sinó la vostra passió. [...] No donar part del que es té ja és una mena de rapinya, [perquè] el principi i arrel de tota riquesa és sempre forçosament la injustícia: perquè al començament Déu no va fer ric un i pobre un altre. I, si mirem les coses fins al fons, no hi ha plaer més gran que el de la sobrietat. (Selecció de diverses homilies)

Sant Jeroni

4. Amb raó parla l'evangelí de «riquesa injusta», ja que l'origen de totes les riqueses és la injustícia i ningú no se'n pot fer amo si no és que un altre les perd o s'arruïna. [...] Per tant, si tens més del que necessites per a vestir, distribueix-ho entre els que no tenen i reconeix que n'ets deutor.

(*Carta a Hebidia*, PL 22, 984)

Sant Ambròs

5. Ai, rics! Fins on penseu portar la vostra cobdícia insensata? És que sou potser els únics habitants de la terra? Per què expulseu de les vostres possessions els qui

tenen la vostra mateixa naturalesa i reivindicueu per a vosaltres sols la possessió de tota la terra? [...] Com més tens, més desitges. I encara que ho adquirissis tot, seguiries essent un indigent: ja que l'avarícia s'inflama amb el lucre en comptes d'extingir-se. El ric es més tolerable com menys té [...]. El que Déu va fer néixer per a molts a través teu, tu t'ho reserves per a tu sol o, millor dit, ho perds per a tu sol. Molts rics dieu que no hem de beneir qui Déu maleeix i vol que passi necessitat. Però jo et dic que els pobres no són maleïts [...]. La terra és de tots, no solament dels rics. Però són molts més els qui no en gaudeixen que els qui en gaudeixen. El que dones al necessitat també et fa profit a tu. [...] És el propietari qui ha de ser amo de la propietat, i no la propietat mestressa del propietari.

(Llibre de Nabot l'israelita, PL 14, 765 i seg.)

6. Els misteris de la fe no requereixen or. I el que no es pot comprar amb l'or tampoc no es dignifica més amb l'or.

(Sobre els deures dels ministres de l'Església, PL 16, 62)

Sant Agustí

7. Les riqueses són injustes o perquè les vas adquirir injustament o perquè són injustes en si mateixes, ja que tu tens i un altre no té, tu posseeixes en abundància i un altre viu en la misèria. [...] l'or i la plata pertanyen només a aquell que els sap fer servir. [...] un és digne de posseir quan fa un bon ús d'allò que posseeix. I qui no usa justament no posseeix legítimament. I si [...] es proclama amo d'alguna cosa, no li escaurà el nom de «posseïdor just» sinó el d'«usurpador pocavergonya».

(Sermó 50, PL 38, 327)

Sant Pere Crisòleg

8. Qui no dejuna per al pobre enganya Déu. El qui dejuna i no dona als altres el seu àpat, sinó que se'l guarda, demostra que dejuna per a la seva ambició, no per a Crist. Quan dejunem, germans, posem el nostre aliment a les mans del pobre, a fi que siguin les mans del pobre les que ens guardin allò de què hem privat el nostre estómac.

(Sermó 8, PL 52, 209)

Sant Pere Damià

9. De la mateixa manera que la llenya mai no sadolla el foc, els diners acumulats mai no sadollen l'ardor de l'avarícia.

(*Opuscle als cardenals*, 2; PL 145, 532)

Sant Bernat

10. Clamen els nus, els famolencs es queixen dient: «Digueu-nos, bisbes, què fa l'or en el fre? Potser l'or del fre serveix per a aplacar el fred o la fam? Quan nosaltres morim miserablement de fam i de fred, de què us serveixen tants vestits estesos en penjadors amples o plegats a les fundes? El que malbarateu és nostre, a nosaltres ens preneu cruelment allò que gasteu de manera supèrflua. També nosaltres, com vosaltres, som imatge de Déu i estem redimits per la sang de Crist. Som germans vostres. Mireu, doncs, si hi ha motiu perquè el que és herència i lot dels vostres germans ho convertiu en ostentació davant dels vostres germans. [...] Tot el que augmenta les vostres vanitats li és pres a les nostres necessitats.

(*Tractat sobre els costums i els deures dels bisbes*, 2, 7; PL 182, 815)

11. No és la misèria, sinó la misericòrdia, el que fa benaurat l'home. Però el lloc propi d'aquesta és la misèria.

(PL 182, 841)

Concili d'Aquisgrà (836)

12. Convé que els bisbes sàpiguen que els béns de l'Església els han estat confiats no com a béns propis sinó pel Senyor i per a satisfer les necessitats dels altres. Que sàpiguen també que els béns de l'Església no són altra cosa que els desitjos dels fidels, el preu dels pecats i el patrimoni dels pobres. Per tant, cal procurar al màxim que cap bisbe (sia per avarícia pròpia o per por dels poderosos o per afany pels seus parents) no desviï envers altres allò que va ser donat per als serveis de l'Església. No fos cosa que el que a d'altres els serveix per a perdó dels pecats, sigui per a ell argument de la seva condemna. Més aviat ha de procurar, després d'un examen atent, fer arribar aquests béns als pobres mitjançant els ministres de l'Església.

(Cànon 19)

Mestre Eckhart

13. Fins i tot en el cas que el goig sigui efectivament amor, tampoc no és el millor. N'és una prova el fet que, de vegades, l'home ha de renunciar a aquesta joia per alguna cosa de més qualitat amorosa [...]. Com he explicat altres vegades, si un home estigués en èxtasi com sant Pau i sabés que un malalt ha de menester una sopeta,

considero que seria millor que deixés l'èxtasi i servís el necessitat amb gran amor. (*Reden der Unterweisung*, 11)

Sant Antoni de Pàdua

14. L'avar és un pobre home, no posseïdor sinó posseït: que no disposa de si mateix, sinó que les riqueses disposen d'ell. (*Sermó del segon diumenge de Pentecosta*)

15. Ample és el camí que porta a la perdició. Però [...] no per als pobres de Crist, que hi entren per la via estreta, sinó per als usurers de mans rapaces, que s'estan convertint en els amos del món [...]. I quina casualitat! Són aquestes mateixes mans, encara tacades de la sang dels pobres, les que després s'allarguen per a dispensar almoines.

(*Sermones dominicales et festivi*, Pàdua, 1979, I, 33)

Santa Caterina de Siena

16. La confiança en les riqueses empobreix i mata l'ànima, fa l'home cruel amb ell mateix [...]. Els qui es basen en les riqueses perden el domini de si i se'n fan esclaus. Insaciables, estimen les coses que són menys que ells, perquè són coses que han estat creades per a l'home, per servir-lo, i no per convertir-lo en el seu esclau. [...] Hi ha tants pobres perquè els rics, a causa de l'afecte desordenat, posseïrien tot el món si els fos possible. [...] Si t'hi fixes, veuràs que d'aquest desig desordenat i d'aquesta voluntat de posseir riqueses procedeix tot pecat. (*Diàleg*, 150)

Sant Bernardí de Siena

17. Allò admirable d'aquest assumpte és que, en general, els captaires reben més en almoines dels pobres que no pas dels rics. I això demostra molt clarament fins a quin punt les riqueses augmenten la insaciabilitat i la sequedat en els cors dels avars. Si un arbre amb aigua dóna menys fruits que un altre en terra seca, és senyal que es tracta d'un mal arbre. [...] Tant afecte desordenat té l'origen en l'amor propi i individualista, i fàcilment arrossega la consciència a la seva manera de sentir. [...] ¡Fixeu-vos quants usurers tenen la consciència cegada per la seva pròpia passió fins al punt que els sembla que són justos els guanys que obtenen de les seves usureres!

(Cita presa de Michel Mollat, *Les pauvres au Moyen Âge*, 314)

Apèndix. Una qüestió important: què significa «pobres d'esperit»?

18. «Feliços els pobres d'esperit», és a dir, els que no per necessitat, sinó per voluntat d'entrega, viuen per a Déu menyspreant la resta de coses.

(Sant Anselm, *Homilia 2 sobre Sant Mateu*, PL 198, 595)

19. «Feliços els pobres d'esperit»: fixa't que no parla dels pobres i ja està. No es refereix als que són pobres per una necessitat miserable, sinó per una voluntat lloable. [...] «Pobres d'esperit» significa 'pobres per una voluntat de l'Esperit, pobres amb una finalitat i un desig espiritual'.

(Sant Bernat, *Sermó de Tots Sants*, PL 183, 456)⁴

Sant Ignasi de Loiola

20. Es mostra com aprecia Déu la pobresa quan es veu com els escollits amics seus, sobretot en el Nou Testament, començant per la seva Santíssima Mare i els apòstols, i seguint en el temps per aquells que arriben fins a nosaltres, en general van ser pobres [...]. Són tan grans els pobres en la presència divina, que principalment per a ells va ser enviat Jesucrist a la terra [...] i tant els va preferir als rics, que Jesucrist va voler escollir tot el santíssim col·legi d'entre els pobres i viure i conversar amb ells [...]. Els pobres en seran els assessors, de tan excels com és el seu estat. L'amistat amb els pobres ens fa amics del Rei etern. [...] Si això és veritat en el cas dels pobres involuntaris, què en direm, dels voluntaris? [...] Només us diré això: que aquells que estimen la pobresa n'han d'estimar el seguici, en tot allò que depengui d'ells, com menjar, vestir i dormir malament, i ser menystingut. (Carta als jesuïtes de Pàdua, *Obras*, Madrid, 1963, 701-704)

Fra Francisco de Osuna

21. Tinguem en molta estima els pobres tan amats de Déu [...]. Són pares nostres

a l'hora de representar-nos Crist [...]. I havent estat pobre, Crist va permetre que la seva Església tingués grans rendes per a mantenir els pobres; on totes les rendes [...] dels beneficis i de les dignitats eclesiàstiques, totes, es van ordenar per a servir els pobres, perquè la necessitat no els fes pecar i el descontentament de la vida treballosa no els fes desesperar o ser impacients contra Déu. Si et troba dur el pobre, dur trobaràs tu Déu [...].

(*Ley del amor santo*, cap. 38)

Sant Joan d'Àvila

22. El bisbe, el senyor de vassalls, el capellà: aquests han de caminar buscant els qui tenen necessitat. Els qui no tenen aquests càrrecs no són obligats a més del que se'ls oferís. [...] En qüestió de caritat, no us cregueu tothom, encara que siguin predicadors [...]. Qui té caritat, si havia de dur vestit de seda, passa amb un vestit de drap.

«Oh! Què convé per a la decència del meu estat?». «Més he d'estimar la vida del proïsme que la decència del meu estat?». [...] A què anomenau «estat»? «El que va inventar la dona boja i el sastre del diable.» [...] Quan gastem en vanitats el que ens sobra, robem les coses alienes.

«No em sobra.» Mireu, no us enganyeu. Si ho dieu de veritat, ho respecto. Però sospito que us enganyeu. Si l'estat el mesureu per l'ús, aneu molt equivocats [...].

Diem a Déu «Pare nostre»; per tant, tots som germans. Qui no vol el «nostre» no vol Déu per Pare.

(Comentari a la Primera carta de Joan, 3,17; *Obras completas*, Madrid, 1970, IV, 349-354)

Joan Lluís Vives

23. Si socorreguéssim els pobres amb promptitud i a temps, sens dubte es derivaria el gran i públic bé que [...] en mudessin els costums; però avui deixem els captaïres que es podrexin en la seva necessitat; així doncs, què en poden treure ells de les seves immundes misèries sinó tots els vicis que ja hem referit? Per això les seves culpes són misèries humanes i, d'alguna manera, necessàries; però les nostres són voluntàries, lliures i gairebé diabòliques. Perquè què significa en una ciutat cristiana en què es llegeix diàriament l'evangeli [...] viure d'una manera tan diferent del que allà es prescriu? Tu no pots anar vestit sinó de seda i a l'altre encara li falta un tros de gerga amb què cobrir-se [...]. A tu, com que estàs ja tan fart, et fan fàstic i et provoquen ganes de vomitar els capons, les perdis i les altres menges molt delicades i de preu altíssim; i al teu germà li falta fins i tot un pa de sègol amb què sustentar-se i mantenir la seva pobra dona i els seus infants tan tendres, i llences el teu millor pa als gossos [...]

Algú dirà [...]: «faig això amb el que és meu». [...] Ja he mostrat el bon sentit

en el fet que ningú no té cosa seva. Lladre i robador és tot aquell que malbarata els diners en el joc, que els reté a casa seva amuntegats a les arque, que els dilapida en festes i banquets, que els gasta en vestits molt preciosos o en aparadors plens de diverses peces d'or i plata, aquell a qui se li podreixen a casa els vestits, els que consumeixen el seu cabal comprant sovint coses supèrflues o inútils [...]. No hem de mesurar les nostres necessitats de manera que entre aquestes hi hagi el luxe, l'ostentació i l'excés [...]. Ni és agradable a Déu l'almoïna d'allò que el ric ha pres i té de la suor i la hisenda del pobre; perquè quin sentit té que desposseeixis molts amb enganys, mentires i força per donar-ne una mica a alguns? [...] No tinc per veritable cristià algú que no socorre el proïsme necessitat en tot allò que pot.

(*Tratado del socorro de los pobres* –1528, Madrid, 1931, pàg. 44-74)

Francisco de Vitoria

24. L'home, pel que fa a la seva persona, i per tant, pel que fa als seus béns, és més de la república que de si mateix. [...] De manera que, quan hi ha una causa justa, la república pot disposar dels béns de qualsevol particular, perquè aquests béns són més de la república que d'ell [...]. [Per això] qui s'eximeix fraudulentament de pagar els tributs no pot estar tranquil en consciència i està obligat a restituir [...]. És una forma d'iniquitat que es gravi més amb tributs aquells que haurien d'estar menys gravats. Això no solament va contra el dret civil, sinó contra el dret natural, i així es fa ara: els pobres paguen tributs i en queden exempts els rics.

(*Sentencias morales*, I, 93.194,132)

25. La divisió de les coses no es va fer per dret natural [...] ni per dret diví positiu. Ni per dret diví ni per dret natural, absolutament ningú no és amo temporal de les coses, és a dir, no hi ha cap propietari. Per una causa raonable o de bon govern, les coses comunes poden ser regulades per la llei positiva. Tanmateix, no han de ser repartides com ho estan avui en dia, a saber: que els rics tinguin més i els pobres romanguin en la seva necessitat. Han de ser dividides sense injúria per a ningú. [...] Per als qui es troben en extrema necessitat totes les coses són comunes, i en la mesura que hi ha necessitat, les coses deixen de ser pròpies del ric i passen al qui pateix la necessitat.

(Comentario a la 2a. 2ae., III, 74-75 i 260-270)

Arquebisbe Carranza

26. En alguns casos estem obligats a fer almoina sota pena de pecat mortal [...]. Quan algú, un cop ha cobert les necessitats naturals de la seva persona i dels que té al seu càrrec (com són dona, fills i criats) amb el que han de menester per a la decència del seu estat, la qual cosa és molt més que el necessari per a viure conforme a la vostra necessitat natural, si després d'això li sobrés hisenda, està obligat a repartir-la als pobres en almoina, encara que no pateixin extrema necessitat ni una de molt greu, perquè n'hi ha prou amb l'ordinària necessitat de la seva pobresa. [...] Amb el superflu que es gasta en les taules i en els vestits, que fa gran indecència en les persones i en els seus estats, se sustentarien els pobres.

27. Vulgui Déu que en l'Església el servim [...] com Ell vol ser servit, perquè no

reclami contra nosaltres com va fer contra els membres de la sinagoga, i no digui en els nostres temps: «Jo fe i misericòrdia vull, jo esperit i veritat estimo, i no misses ni vespres ni els sagraments ni les cerimònies de la manera que vosaltres me les doneu. Per què deixeu morir els pobres de fam i gasteu grans hisendes per edificar temples i grans sepulcres per a la vostra memòria?» [...] I és que, malgrat que no us perdeu ni la missa ni les vespres, no veig mai mudança en els vostres costums. [...]. [Així] feu el vostre negoci, i no el dels pobres ni el de Déu i el seu servei [...]. Els béns eclesiàstics s'han de distribuir entre els pobres de les esglésies d'on es van adquirir [...].

(Catecismo cristiano –1558. Ed. BAC. II, 478 i seg., 492 i seg.)

Domingo de Soto

28. Com diu l'Eclesiastès, el ric, encara que faci injúria, crida i es defensa; el pobre, encara que pateixi injúries, calla. [...] El que defensa el pobre imita Déu [...]. És cosa certa i comprovada que totes les almoines que es fan en qualsevol lloc del Regne a pobres, veritables i falsos, amb prou feines arriben al que estan obligats a fer els cristians. [...] Els que tenen de sobres en relació amb el seu estat són també obligats, sota pena de pecat mortal, a donar almoina. [...]

Els teòlegs, per por de no espantar massa els rics, ajunten moltes causes abans d'obligar-los a fer almoina, a saber: que hi hagi grans necessitats de pobres i que els sobri als rics. I aquestes sobres, ni els savis les volen explicar ni els rics entendre. Així i tot, quan estic atent a allò que diuen els sants, em queda gran sospi-

ta que, segons ells, ni calen tan grans faltes en els pobres ni tan grans sobres en els rics perquè hi hagi pecat mortal [...]: que a l'avarícia de no donar almoina l'anomenen tots furt i rapinya [...].

[Per tant] o Déu no va tenir prou providència, sinó que va ser negligent en deixar els pobres sense remei [...] o els rics han de ser considerats i jutjats gent cruel i infidel que, després que Déu els confiés tants béns perquè els repartissin amb els seus germans, se'ls han quedat per a ells crebantant la fe que li deuen.

(*Deliberación de la causa de los pobres* –1545–, cap. 7 i 12)

Santa Teresa de Jesús

29. [El ric] si tingués seny, no menjaria amb tanta alegria ni es donaria a gastar el que té en coses impertinents i de vanitat. Així vosaltres, filles, mireu sempre de passar amb el més pobre, tant de vestits com de menges. [...] Procureu servir sempre la seva Divina Majestat de manera que no mengeu el que és dels pobres.

(*Meditación de los Cantares*, 2,11)

30. Molt malament sembla, germanes meves, [que] de la hisenda dels pobres, que a molts els falta, es facin grans cases. No ho permeti Déu: sinó pobreta en tot i petita.

(*Camino de perfección*, ed. Esc. 9)

31. Digueu a una persona opulenta i rica que és voluntat de Déu que vigili de moderar el seu plat perquè altres que moren de fam puguin menjar ni que sigui pa; aduirà mil raons per a no entendre-ho sinó al seu propòsit. És la voluntat de Déu voler tant per al seu pròxim com per a si.

(*Camino de perfección*, 57)

Fra Luis de Granada

32. Oh, meravellosa excel·lència del pobre, ja que en ell es representa la persona de Déu! De manera que Déu ve a amagar-se en el pobre i aquest és qui estén la mà, però Déu és qui rep el que s'ofereix i qui ha de donar el guardó. Si els pobres fossin reis o prínceps de la terra, no em meravellaria jo tant per a encomanar-los; però essent com són el més menyspreable del món, que Déu els ajunti amb Ell i els posi al seu lloc, quina cosa pot ser de més gran noblesa i de més gran bondat i misericòrdia? [...] No vas obrir les portes de casa teva al pobre, no t'obrirà Déu les del cel. [...] Per què, si penses, tu ets ric i aquell, pobre? [...] Mira doncs el que fas per tenir el que no solament et pertany a tu, sinó també al teu proïsme. Mira que dels pobres és el pa que injustament guardes i dels despullats el vestit que tens en la teva arca, i del que camina descalç la sabata que a casa teva s'envelleix, i del pobre els diners que amagues sota terra. [...] Alguns s'accontenten a donar als pobres una fotesa, que sembla que els la donen més per redimir la seva vexació i estalviar d'aquella inoportunitat, que per socórrer la seva necessitat.

(*Tratado de la oración y meditación*, a: *Obras de fray Luis de Granada*, Madrid, 1096, pàg. 604 i seg. Selecció de frases)

Fra Antonio de Montesinos

33. Tots esteu en pecat mortal i en ell viviu i moriu per la crueltat i la tirania que empreu amb aquesta gent innocent. [...] Amb quin dret i amb quina justícia teniu en tan cruel i horrible servitud aquests indis? [...] És que no són homes? No tenen ànimes racionals? Com és que esteu ador-

mits en un son tan profund i letàrgic? Tingueu per cert que, en l'estat en què us trobeu, no us podeu salvar més que els moros o els turcs, que no tenen ni volen la fe de Jesucrist!

(Sermó pronunciat a La Española el 21 de desembre de 1511, quart diumenge d'Advent)

Fra Bartolomé de las Casas

34. ¿En quin judici d'home cristià hi pot cabre que, per a daurar una tirania cruelíssima i acèrrima que consumeix tants pobles i gents només per a satisfer la cobdícia dels homes i per donar-los or, es prengué el pretext de fer-los ensenyar la fe per aquells que ni per a ells la saben i [amb aquest pretext] els entreguessin els innocents perquè traguessin de la seva sang les riqueses que [els espanyols] tenen per déu? [...] Els espanyols, només pel seu interès temporal, han infamat els indis amb les infàmes més grans que ningú no hauria imaginat [...]. Els han infamat i acusat cent mil milers de vegades després que es van adonar que es podien enriquir [només] servint-se d'ells i robant-los les seves hisendes i persones [...].

La caritat ens mana i ens ensenya que estimem el nostre proïsme com a nosaltres mateixos, fent-los bé i traient-los el mal i preservant-los-en [...]. Déu, que és justíssim i veritable i summe rei de tots, està molt indignat, enutjat i ofès amb les grans ofenses i pecats que han comès els d'Espanya a les Índies, afligint i oprimint, tirant i robant i matant tanta gent [...] les quals eren persones d'ànimes racionals, criades i formades a imatge i semblança de l'Altíssima Trinitat, tots vassalls de Déu i redimits per la seva preciosa sang [...].

Encara que fos possible que Vostra Majestat perdés tot el seu real senyoratge i que mai els indis no arribessin a ser cristians [...], no seria inconvenient que Vostra Majestat deixés de ser senyor d'ells i ells mai no fossin cristians [...]. És un gran mal i un pecat inexpiable i digne de condemnaió eterna voler matar els infidels amb el pretext de salvar-los, o matar uns per salvar uns altres. No vol Déu tal guany amb tanta pèrdua.

(Frases selectes de Obra indigenista, 367-449)

35. Deixo a les Índies Jesucrist nostre Déu, assotat i afligit i bufetejat i crucificat, no una sinó milers de vegades, [...] de part dels espanyols que assolen i destrueixen aquelles gents i els prenen l'espai de la seva conversió [...]. He pregat i suplicat molts cops al consell del rei [...] que no permetin als espanyols anar a certa part de terra ferma on els religiosos servents de Déu han començat a predicar l'evangeli, [...] i em van respondre que això no pertoca, perquè seria tenir la terra ocupada els frares sense que n'obtingués renda el rei. *(Obras completas, ed. BAC, pàg. 511)*

36. A Vostra Beatitud humilment suplico que faci un decret en què declari excomunicat i anatematitzat qualsevol que digués que és justa la guerra que es fa als infidels, [...] i al que digués que els gentils no són veritables amos del que posseeixen o al que afirmés que són incapaços de l'Evangeli i salut eterna per més rudes i de lent ingeni que siguin, la qual cosa certament no són els indis. [...] Vostra Santetat mani que els bisbes defensin aquesta causa posant-se per mur d'ells fins a vessar la seva sang com per llei divina són obligats. [...] Suplico humilment que els mani

aprendre la llengua de les seves ovelles, declarant que són obligats a això per llei divina i natural.

(Carta al papa Pius V, *Ibid.*, pàg. 541-542)

Erasme de Rotterdam

37. Déu només escolta els pobres. I què li queda, sinó la mort definitiva, a aquell a qui Déu no escolta? I d'això no en queda exclòs ningú, per més que sigui rei o emperador, o sàtrapa o cardenal o summe pontífex.

(Comentari al salm 85, *Opera omnia*, V, 516)

38. Crist vol que els seus beneficis no els tornis a ell, sinó al teu proïsme. Mira doncs què pots tu i què necessita ell. [...] Si un membre teu carrisquesja de dents a causa de la gana, estaràs eructant perdus? El teu germà despullat tremola de fred i a tu les arnes i el corc se't mengen els teus molts vestits. Tu una nit perds en el joc mil escuts d'or i aquella mateixa nit una pobre nena es prostitueix empesa per la necessitat [...] ¿I penses que amb aquests criteris et pots fer dir cristià quan ni tan sols mereixes que et diguin home?

(*Enchiridion militis christiani*, *Ibid.*, 45 i seg.)

39. Dificilment em sembla que es poden excusar de pecat mortal els que amb despeses supèrflues i excessives edifiquen o adornen els monestirs i les esglésies, sense particular necessitat del culte diví, veient tants temples vius de Déu morir de fam, encongits de fred, afligits amb necessitat d'altres coses necessàries. [...] Si volen reparar els seus pecats envers Déu, aquestes despeses que fan a daurar i esculpir les pedres de les esglésies les hau-

rien de dedicar secretament a socórrer els veritables pobres. Però no busquen la glòria de Déu, sinó la seva de pròpia [...]. Si les obres que ens faran merèixer el Regne [...] són vestir, albergar o visitar Jesucrist, i altres de semblants, jo tinc per gran disbarat alimentar-lo on ell no té fam, donar-li beure on no té set, vestir-lo on no està despullat, albergar-lo on no li manca casa, ja que, com ell diu, cap d'aquestes coses no les pateix, si no és que els seus pobres les pateixen.

(*Coloquios*, Madrid, 1947, 122 i seg.)

Sant Thomas More

40. No hi ha càstig tan horrible que pugui evitar que robin els que no tenen altres mitjans de subsistència. [...] Es destinen als lladres càstigs grans i horribles, quan molt abans s'hauria hagut de prendre precaucions per a procurar-los alguns mitjans amb els quals es poguessin guanyar la vida, de manera que ningú no hagués d'arribar a aquest extrem de necessitat [...]. Perquè gairebé tot ha caigut en mans d'uns pocs rics que no necessiten vendre sinó quan els plau, i no els plau sinó quan poden vendre tan car com els ve de gust [...]. Així, la irracional cobdícia d'uns pocs ha convertit en una completa ruïna [...] el que havia de ser la principal fortuna del vostre regne. [...] I, per acabar-ho d'adobar, a aquestes desgràcies de mendicitat i miserable pobresa s'hi afegeix un gran desenfrenament, luxes superflus i desordres excessius. Què feu sinó crear lladres i després castigar-los? [...] Nosaltres els cristians apartem la vista de la majoria de les coses que Crist ens va ensenyar [...]. Els predicadors han retorçat i desviat la seva doctrina i, com una

regla de plom, l'han adequat als costums dels homes.

On les propietats són privades, on tot el pes recolza en els diners, és difícil i gairebé impossible que la república pugui ser governada justament i floreixi en la prosperitat, a menys que penseu [...] que

la prosperitat floreix on tot està repartit entre uns pocs, els quals no hi ha dubte que viuen les seves vides de manera molt acomodada, mentre que la resta viu miserablement i en la mendicitat.

(Selecció de frases de *Utopía*, Madrid, 1985, pàg. 85-113)

Sant Josep de Calassanç

41. Pràcticament en totes les nacions els pobres són la majoria de la població i no poden suportar durant molt de temps l'ensenyament dels seus fills. [...] Amb les seves fatigues ells sostenen el món, per dir-ho així, i els treballs més grans i les elucubracions més difícils són els pensaments dels homes pobres, que per arribar a qualsevol cosa, treballen i vetllen, mentre que els rics dormen i només apareixen en escena quan les coses ja estan fetes.

(*Constituciones* 20,9 i *Regula calasancia* 14,60)

Sant Vicenç de Paül

42. Per a Déu és un honor que entrem en els seus sentiments més íntims, que fem allò que Ell va fer i que realitzem allò que Ell ha ordenat. Doncs bé. Els seus sentiments més íntims han estat preocupar-se dels pobres per estimar-los, consolar-los, socórrer-los i recomanar-los. En ells és en qui posava tot el seu afecte. I Ell mateix va voler néixer pobre, rebre en la seva companyia els pobres, servir els pobres, posar-se en lloc dels pobres fins a dir que el bé i el mal que els fem els pren com fets

a la seva mateixa persona. No hi ha cap diferència entre estimar-lo a Ell i estimar els pobres [...] ¿Penseu, cristians, que podeu quedar-vos tranquils dient que no el creieu? Quina duresa de cor! Com que no us cal res, tanqueu la porta a la compassió, a l'ajuda a favor d'aquests pobres que llangueixen [...]. Com diu sant Ambrosi, «no l'has assistit; per tant, l'has matat».

(Cites preses d'A. Orcajo, *San Vicente de Paül, espiritualidad y escritos*, 539, i de J. M. Ibáñez, *Vicente de Paül y los pobres de su tiempo*, 60-362)

Bossuet

43. En el món els rics tenen tots els avantatges i ocupen els primers llocs. En el regne de Jesucrist la preeminència pertany als pobres, primogènits i veritables fills de l'Església. En el món els pobres estan sotmesos als rics i sembla que no han nascut sinó per a servir-los. A la Santa Església, al contrari, només s'hi admet els rics amb la condició de servir els pobres. En el món els favors i els privilegis són per als rics i els poderosos; els pobres no hi tenen part sinó amb el suport dels rics. Però en l'Església de Jesucrist les gràcies i les benediccions són per als pobres [...].

L'Església, en el seu pla original, va ser construïda només per als pobres, i ells són els veritables ciutadans d'aquesta felicitat [...]. Jesús no té necessitat de rics en la seva Santa Església. [...] No busca els rics per ells mateixos. Per a què li servien en el seu regnat? No cregueu que es complau amb els seus ornaments [...]. La senzillesa de què fa gala el culte de la Nova Aliança és per a demostrar als rics que ja no els necessita sinó per al servei dels pobres. [...] Veniu, rics, a la seva Església: teniu la porta oberta. Però us ha estat oberta a favor dels pobres i a condició que els serviu. Per amor als seus fills és pel que permet l'entrada a aquests estranys. [...] Per això va fundar la seva Església, en què rep els rics però a condició que serveixin els pobres.

(Sermó de septuagèsima el 1569, sobre l'eminent dignitat dels pobres en l'Església, *Oeuvres complètes*, 1862, II, 155 i seg.)

44. L'Apòstol assenyala molt encertadament les dues principals malalties dels rics: la primera, la gran afecció als seus béns; i la segona, la gran estima que, en general, tenen a la seva pròpia persona, perquè veuen que les seves riqueses fan que el món els tingui en consideració [...]. Doncs bé, rics poderosos del món, traieu aquesta conclusió: que si d'acord amb les lleis del món els pobres no han nascut sinó per a servir-vos, segons les lleis del cristianisme sou vosaltres els que heu nascut per a servir els pobres i alleujar-ne les necessitats. (Sermó del Divendres Sant de 1662, *Oeuvres*, I, 615)

Sant Joan Eudes

45. [El prevere] és un veritable pare del poble de Déu que té el cor ple d'amor pels seus. Però, sobretot, és el pare, l'advocat, el procurador, el protector, el defensor dels pobres, de les vídues, els orfes i els estrangers, i el refugi de tots els miserables. Qui es complau a conversar amb ells, vestir-los, consolar-los i servir-los. A assumir en la seva pròpia mà la causa dels pobres, vetllar pels seus interessos i defensar-los contra aquells que els trepitgen i els oprimeixen.

(*Memorial de la vida eclesiàstica*, a: *Oeuvres choisies*, París, 1935, VI, 38-39)

Sant Joan Baptista de La Salle

46. Heu de tenir, envers els fills dels pobres, particularíssims sentiments de tendresa [...] per considerar-los com els membres de Jesucrist i els seus predilectes. La fe us ha de moure a honrar Jesucrist en les seves persones i a preferir-los sobre els més acabats de la terra, perquè són imatges vives de Jesucrist [...]. Honreu Jesucrist en les seves persones? [...] Els preferiu als nens de famílies acomodades i teniu amb aquells més miraments que amb aquests? Professeu tant amor a la pobresa com tenen els rics a les riqueses [...]. Com més estimeu els pobres, en major mesura pertanyereu a Jesucrist.

(Selecció de frases de *Meditaciones*, Madrid, 1970, pàg. 245 i seg.)

Carta de l'obrer Claude Corbon al Bisbe Dupanloup (1877)

47. Ens heu interpel·lat amb vehemència preguntant: «qui em dirà per què ens abandona el poble?» [...] Doncs bé. Us abandonem perquè vosaltres ens vau abandonar fa alguns segles. [...] No pretenc dir que ens hagueu denegat «els ajuts de la religió» [...]. El que vull dir és que heu abandonat la nostra causa temporal i que el vostre influx s'ha adreçat a impedir la nostra redempció social més que no pas a afavorir-la. [...] I tanmateix, he de reconèixer gustós que hi va haver un temps en què, a diferència del que feu avui, acostumàveu a identificar la vostra causa amb la nostra [...]. Després va canviar el vostre ensenyament, sobretot l'adreçat a les classes baixes. Es va procurar expressament apartar-les de tota idea de redempció en aquest món. No se'ls va recomanar més que la submissió absoluta a tots els poders establerts (amb la condició que fossin devots de l'Església!). Se'ls va fer creure que la més absoluta resignació a la seva miserable sort era agradable a Déu. Us vau entestar a fer-los pensar que, com més es resignessin a ser humiliats, trepitjats, aixafats en aquest món, més es guanyarien una feliç compensació en l'altra vida.

(Citat per F. Isambert a *Christianisme et classe ouvrière*, París, 1961, pàg. 238 i seg.)

N. b. És el primer cop que un text d'aquest estil apareix en aquesta antologia. Quins són els motius d'aquest canvi? Entre ells, Daniel Rops assenyala l'extracció cortesana de gairebé tots els bisbes. Així: «un cardenal D'Astros no veu “en la trista desigualtat” de les condicions més que “l'ordre de la Providència”. [...] Ignorem si K. Marx va llegir les pastorals de monsenyor D'Astros; en tot cas hi hauria trobat excel·lents cites per a provar que la religió és l'opi del poble [...]. El desvetllament dels catòlics a les preocupacions socials té lloc al marge de la jerarquia.»⁵

A aquesta primera causa cal afegir-hi la tergiversació de la Revolució Francesa, que acaba reduint-se a una revolució burgesa (com la independència de l'Amèrica Llatina), que desvincula «llibertat, igualtat i fraternitat» de la seva matriu cristiana i que persegueix l'Església, malgrat que en els estats generals del 1789 hi havia gairebé una tercera part de clergat. Això fa que l'Església es dediqui més a defensar-se a si mateixa que a defensar els opri-

mits de la naixent Revolució Industrial (l'interès per ells l'encarna la quantitat de dones que, en aquest segle, intenten fundar ordes religiosos per a atendre els fills dels pobres). Això explica el caràcter excepcional i el valor dels tres testimonis que citarem.

A. Frédéric Ozanam⁶

48. La qüestió que en els nostres dies divideix els homes ja no és una qüestió política, sinó una *qüestió social*: [...] si la societat no serà més que una explotació monumental en benefici dels més forts o una consagració de cadascú al bé de tots i, sobretot, a la protecció dels dèbils. Hi ha molts homes que tenen massa i segueixen volent tenir-ne més; n'hi ha molts altres que no en tenen prou, que no tenen res i que estan disposats a arrabassar si no se'ls en dona. Entre ambdues classes d'homes es va preparant una lluita i [...] amenaça de ser terrible: per una banda, el poder de l'or; per l'altra, el poder de la desesperació. [...] Cada dia veiem que es va fent més profunda la divisió que ha nascut en la societat. Ja no són les opinions polítiques el que divideix els homes, sinó els interessos més que no pas les opinions. Aquí el camp dels rics; allà el dels pobres. En el primer, un egoisme que ho vol retenir tot; en l'altre, un egoisme que ho voldria arrabassar tot, i entre ambdós un odi irreconciliable.

(Cartes a M. Jammot i a M. X. el 1836)

49. Gent de bé: se us ha dit que heu salvat França [...]. Heu esclafat la revolta; però us queda encara un enemic a qui no coneixeu prou, de qui no us agrada que us en parlin i del qual nosaltres hem decidit parlar-vos [...]: la misèria.

Sacerdots: és de justícia reconèixer que estimeu els pobres de les vostres parròquies, que acolliu amb caritat el necessitat que truca a la porta i que no el feu esperar quan us crida a la capçalera del seu llit. Però ha arribat l'hora de preocupar-vos més d'aquests altres pobres que no mendiquen, que viuen ordinàriament del seu treball [...]. Esgoteu el crèdit que encara us queda entre tantes famílies cristianes, pressioneu-les a temps i a destemps. I estigueu segurs que, forçant-les al fet que elles mateixes es despullin, els estalvieu el disgust de ser despullades per mans més rudes. No us espanteu quan els mals rics, irritats per les vostres paraules, us tractin de comunistes, igual que antigament tractaven sant Bernat de fanàtic i d'insensat [...].

Rics: la previsió té els seus límits, i Aquell que ens va ensenyar a demanar el pa de cada dia, mai no ens va aconsellar que ens asseguréssim deu anys de luxe [...].

Representants del poble: el vostre treball no servirà ni per a un dia si descuideu aquest problema formidable de la misèria, que no suporta més retards.

Déu no fa els pobres: [...] És la llibertat humana la que fa els pobres [...]. I que Déu ens lliuri de calumniar aquells als quals l'evangeli beneeix, fent les classes inferiors sofrents responsables dels seus mals i servint així els mals cors que, quan han descobert alguna errada en el pobre, ja es creuen dispensats de socórrer-lo.

(Article a *L'Ere Nouvelle*, 1848)

50. Hi ha explotació sempre que el patró considera l'obrer no com un soci, com un auxiliar, sinó com un instrument del qual cal treure'n el major rendiment possible al

menor preu possible. I l'exploració de l'home per l'home és esclavitud i tràfic de persones [...].

(*Oeuvres*. VIII, pàg. 588)

Bisbe W. E. Von Ketteler

51. Mai no hi ha hagut una dictadura dels diners com la dels nostres dies, i és perceptible l'estreta vinculació entre aquest poder dels diners i el liberalisme. [...] atreu cap a si tots els rics del món per a calcular mitjans amb els quals augmentar fins on sigui possible el gaudi d'allò material, i amb aquesta lògica li sembla absolutament normal que el 90% de la humanitat, exclosos de tota satisfacció material, visquin només per a servir per al gaudi del 10% d'escollits i per a facilitar-los-el fins a la sacietat [...]. El liberalisme vol fer a tots iguals. Però en comptes de complir aquesta promesa, ha creat una diferència entre els homes més gran que en qualsevol època passada [...]. La supressió de les jerarquies socials no serveix per a res, mentre la propietat en mans d'uns pocs destrossi tota igualtat entre els homes en tots els camps de la vida humana [...]. El liberalisme destrossa fins i tot la igualtat davant la llei.⁷

(*Schriften*, Munic, 1911, III, 244-259)

52. Ja no és possible enganyar-se sobre el fet que l'existència de gairebé la totalitat de la classe treballadora (la qual cosa significa de la gran majoria dels homes dels estats moderns) està exposada a les oscil·lacions del mercat i del preu de les mercaderies per a la supervivència de les seves famílies i per a resoldre el problema quotidià del pa necessari [...]. No conec res més digne d'acusació que aquest estat

de coses. [...] Aquest és el mercat d'esclaus de la nostra Europa liberal, configurat segons el patró del nostre liberalisme il·lustrat [...]. Ens hem de preguntar què és el que ha convertit el treball en una mercaderia i què és el que fa baixar-ne el preu fins a l'últim graó de l'escala de les necessitats vitals. [I la raó és que] el salari del treballador es regula per la llei de l'oferta i la demanda, i com altres mercaderies, l'oferta i la demanda es regulen segons la llei de la competència.

(*Ibid*, III, 17-18, Semblen paraules d'avui!)

Lacordaire

53. Misèria és no guanyar-se la vida per més afany que s'hi posi. ¿És possible que hi hagi homes en el món que poden i volen guanyar-se la vida amb el treball i no ho aconsegueixin? Efectivament. [...] Estrany fenomen el d'un home que té dret a la vida, que no pot viure sinó del treball, que el demana i no el troba. Aquest fenomen existeix [...]. I encara no n'hi a prou: el miserable torba el son dels que gaudeixen, tot i que no cal témer cap revolució; és molest per a qui viu en edificis ben condicionats i il·luminats [...] gaudint de magnífics espectacles pensar que potser a la porta del carrer hi ha llàtzers que s'accontentarien amb unes engrunes de pa i que no les tenen perquè ningú no les hi dóna. El natural serà desfer-se d'aquesta misèria que té l'atreviment d'existir i de pertorbar els seus gaudis.

(Xerrada a Brussel·les, 1847, *Obras completas*, Ed. Bruño, XIV, 57-85)

54. No hi ha res en el món que Déu maldigui més que el luxe [...]. El luxe és la

ruïna de l'almoïna, la ruïna de les famílies, la ruïna de les societats. [...] Les coses tenen els seus límits en les necessitats que Déu ha volgut. Però les necessitats que Déu no ha volgut, les que ha creat la nostra vanitat, aquestes no tenen límits.

(Xerrada el 1851, *Ibid.* XV, 175 i seg.)

55. Jesucrist va voler que l'Església fos pobra com ho havia estat ell; no li va ator-

gar patrimoni a la terra. [...] El pobre és un misteri en l'Església [...].

La raó mai no podrà admetre la dignitat del pobre. [...] El pobre és un sagrament [...] que no exigeix de nosaltres cap preparació, sinó que ens comunica la gràcia i ens disposa a rebre els altres sagraments.

(Xerrada el 1953, *Ibid.* XV, 62 i seg.)

Hermann Kutter

56. La cristiandat [...] serveix Déu amb tota classe de pietat i beatitud, però oblidada que Déu vol ser servit mitjançant l'amor als dèbils i la superació de la maldat. [...] Us diré una cosa: els diners han cegat el vostre cor, han embogit la vostra raó i han trencat la vostra força. Els diners han arrencat dels vostres cors la justícia, el dret, la veritat i l'amor per a plantar-hi la seva pròpia moral. [...] Com Déu, el Diner té també els seus deu manaments [...]. ¿O és que mai no els heu sentit? No tindràs un altre Déu fora de mi. No et faràs imatges, idees o reflexions impràctiques. No respectaràs res del que hi ha al cel o a la terra. Perquè jo, el Diner, sóc un Déu fort que castiga el seu menyspreu en els fills i en els néts, i paga la seva adoració amb benestar i riquesa. No parlaràs malament del Diner, ja que no deixa sense càstig ningú que ho faci. Dedicaràs sis dies als assumptes del Diner, i el setè, a pensar en ell. Honraràs el Diner mentre visquis, perquè puguis viure llargs dies, i us vagi bé a tu i als bitllets que ell et dona. No malgastaràs res. No adulteraràs en la teva unió amb el Diner. Robaràs tant com puguis. Utilitzaràs contra el proïsme falsos testimonis i pràctiques mentideres,

ja que això agrada al Diner. No desitjaràs els béns d'un altre que no sigui el Diner. [...] Davant d'aquesta moral, l'home veu la vida d'una altra manera i s'obre als nostres ulls un món diferent. Ara comprenem per què el ric i el poderós es creuen de més valor que el pobre: és que mesuren els homes només amb el Diner perquè ell així ho ordena. [...] No hi ha oposició més gran entre el Regne de Déu i el senyoratge del Diner. No hi ha major incapacitat de comprensió que la que tenen els adoradors del Diner per a l'existència del Déu viu. Per això vosaltres no enteneu la qüestió social [...]. Cal deixar ben clar que la humanitat és presonera d'una desraó terrible i que el nostre sistema de producció és una cadena d'injustícies i de desobediències contra el Creador.

(Sie müssen. Ein offenes Wort an die christliche Gesellschaft, Berlín, 1904, Selecció de frases)

Karl Barth

57. La comunitat cristiana és testimoni que el Fill de l'Home ha vingut a buscar i a salvar el que estava perdut. Això significa per a ella que, lliure de tota falsa imparcialitat, ha de mirar preferentment cap

avall, també en el terreny polític. Intervindrà preferentment i de manera particular a favor d'aquells que, per la seva posició social i econòmica, són dèbils i per això amenaçats: a favor dels pobres. I farà especialment responsable d'ells la comunitat civil. El primer (per a l'Església) és dedicar a aquests pobres el seu amor en forma de *diakonia*. Però això primer no permet descuidar allò altre (que entra en el camp de la seva responsabilitat política): el compromís per una configuració de la convivència que exclogui el fet que la igualtat de tots davant la llei es converteixi en un pretext per a una desigualtat fàctica entre rics i pobres, entre empresaris i obrers, pel que fa a atenció i protecció social. La comunitat cristiana apareix en el camp polític necessàriament en compromís i en lluita per la justícia social. I a l'hora d'escollir entre les diverses possibilitats socials [...], es decidirà per la que ofereixi una major mesura de justícia social, deixant al marge altres consideracions.

(*Christengemeinde und Bürgergemeinde*. Zurich, 1946, pàg. 27)

58. El manament de Déu, en la mesura en què se'l pugui i se'l vulgui escoltar, serà sempre i en totes circumstàncies una crida cap a l'oposició, cap a la humanitat i en contra de totes les maneres de trepitjar-les. I, per tant, una crida a favor dels dèbils i contra la prepotència dels forts. Malauradament, la comunitat cristiana, en la seva relació amb el desenvolupament capitalista modern del procés de treball, ha tardat molt a comprendre això i s'ha fet coresponsable de la injustícia que caracteritza aquest sistema.

(*Kirchliche Dogmatik*, III/4, 624)

Teilhard de Chardin

59. Tens mil vegades raó de treballar per fer regnar en el teu institut l'amor envers el pobre: és l'actitud més cristiana, més social i més educativa que pots inculcar als teus alumnes. Fer-los inclinar-se amb veritable simpatia davant dels miserables, és, en certa mesura, inculcar-los un únic hàbit, la quinta essència de tota formació humana i catòlica. Mai no t'excediràs en aquest sentit.

Per a estimar el nostre proïsme «de manera diferent de com ho fan els pagans», cal saber sobrenaturalitzar les nostres simpaties. I aquesta sobrenaturalització serà sempre sospitosa i incompleta, si no s'envolta de l'aureola d'un amor que arribi als miserables, als menys interessants i als menys simpàtics.

(Cartes a la seva cosina Marguerite el 1918. *Génesis de un pensamiento*, pàg. 109 i 158)

Charles Péguy

60. La llibreta d'estalvis és el llibre i el compendi del pensament modern. Aquest llibre és l'únic prou fort per a resistir els embats de l'evangeli: perquè és la Bíblia dels diners, que és el veritable Anticrist [...]. Els rics arriben a creure que la pobresa ha deixat d'existir un cop han assolit envoltar-la oportunament de silenci. Hi ha dues categories de rics: rics incrèduls i rics creients. Els primers, òbviament, no coneixen el cristianisme, ja que el rebutgen. Els segons encara el coneixen menys, ja que es pensen que hi poden creure i practicar-lo malgrat la seva riquesa [...]. No sé què fer d'una caritat que capituli diàriament davant dels poderosos del món [...]. La manca de caritat dels cristians,

combinada amb l'excessiva riquesa material, és la que ha creat aquesta cosa horrible: que les fàbriques s'hagin fet un món tancat per a l'Església i que l'Església s'hagi fet un món tancat per a les fàbriques.

(De l'antologia de J. L. Martín Descalzo sobre Péguy, *Palabras cristianas*, Salamanca, 2002, pàg. 95 i seg.)

61. No s'ha de dissimular que, si l'Església ha deixat de ser la religió oficial de l'estat, segueix essent la religió oficial de la burgesia. Per això la fàbrica li està vetada, i ella està vetada a la fàbrica: perquè és i actua com la religió oficial, la religió formal del ric. I aquesta és la raó per la qual l'Església no és res i, sobretot, no és res del que era i s'ha convertit en el més contrari d'ella mateixa.

(*Notre jeunesse*, a: *Oeuvres complètes*, IV, 171-172)

E. Mounier

62. A molts dels que disserten sobre el comunisme els ha faltat anar a barrejar-se amb les cases i els homes d'aquest suburbi que s'anomena roig i que, de prop, no és més que gris, tan gris que sembla que està segellat per sempre amb el color dels dies. Aquest suburbi que es creu que assesta París i que n'hi ha prou de recórrer per a adonar-se que és París el que el cerca i el força des de fa cinc generacions a un destí desesperat. Aquest suburbi on *ahir* vol dir 'humiliació', *avui* 'inquietud' i *demà* 'amenança'. On, si s'arriba a combregar-hi, tot i que només sigui per unes hores, les paraules justes t'entren de seguida per la pell. No: la nostra filosofia no vol renunciar a aquestes males companyies.

(*Oeuvres*, IV, 17-18)

63. El capitalisme defensa la iniciativa i la llibertat d'uns pocs mitjançant l'esclavatge de la majoria. Nosaltres volem per a tots el constrenyiment material d'unes institucions necessàries, amb la finalitat d'assegurar a tothom una llibertat material sense perills. [...] L'economia té per funció satisfer les necessitats de tothom. Més enllà d'això, ha complert la seva comesa, i les energies han de trobar una altra ocupació que no sigui desenvolupar-les artificialment. Per tant, l'activitat econòmica està subordinada a una ètica de les necessitats. [...] El capital no té dret en una comunitat humana, si no ha nascut del treball i no col·labora a un treball.

(*Obras*, Barcelona, 1974, I, 313)

Monsenyor Romero

64. El món dels pobres és clau per a comprendre la fe cristiana [...]. L'encontre amb els pobres ens ha fet recobrar la veritat central de l'evangeli, amb què la paraula de Déu ens urgeix a la conversió. [...] Ara sabem millor què significa l'encarnació, què significa que Jesús va prendre carn realment humana i que es va fer solidari dels seus germans en el sofriment, en els plors i els laments, en l'entrega. Sabem que no es tracta d'una encarnació universal, que és impossible, sinó d'una encarnació preferencial i parcial, una encarnació en el món dels pobres. Des d'ells podrà l'Església ser per a tothom, podrà prestar un servei pastoral als poderosos per mitjà d'una pastoral de conversió; però no a la inversa, com tants cops ha passat. [...] Els antics cristians deien: «*Gloria Dei vivens homo*» ('La glòria de Déu és l'home que viu'). Nosaltres podríem concretar això dient: «*Gloria Dei vivens pau*»

per» ('La glòria de Déu és el pobre que viu'). Creiem que, des de la transcendència de l'evangeli, podem jutjar en què consisteix en veritat la vida dels pobres, i creiem també que, posant-nos al costat del pobre i intentant donar-li vida, sabrem en què consisteix l'eterna veritat de l'evangeli.

(Discurs amb motiu del seu doctorat *honoris causa*, a Lovaina, a: *La voz de los sin voz*, San Salvador, 1980, 184 i seg.)

65. És inconcebible que algú es digui «cristià» i no prengui, com Crist, una opció preferencial pels pobres. [...] Això ja no és cristianisme! [...] Molts creuen que quan l'Església diu «pels pobres» ja s'està fent comunista, ja està fent política [...]. (*Homilia del 9 de setembre de 1979*)

Assemblea Episcopal de Puebla

66. «Rostres en els quals hauríem de reconèixer els trets sofrents de Crist: rostres d'infants colpejats per la pobresa abans de néixer [...], de joves desorientats perquè no troben el seu lloc en la societat [...], d'indígenes marginats en situacions inhumanes [...], de camperols relegats i de vegades privats de terra [...], d'obriers mal retribuïts [...], de subocupats i desocupats per les dures exigències de crisis econòmiques [...], de marginats urbans que s'amunteguen amb manca de béns enfront de l'ostentació d'altres sectors socials [...], d'ancians marginats per la societat del progrés» (núm. 2.602 i seg., en l'edició de la BAC, pàg. 422-432). [...] L'evangeli ens ha d'ensenyar que, davant de les realitats que vivim, a l'Amèrica Llatina avui no es pot estimar de veritat el germà i, per tant, Déu, sense comprometre's personalment i, en molts casos, en

l'àmbit d'estructures, en el servei i la promoció dels grups humans i dels estrats socials més desposseïts i humiliats, amb totes les conseqüències que se'n segueixen en el pla d'aquestes realitats temporals (núm. 327). [...] El compromís evangèlic de l'Església [...] ha de ser un compromís amb els més necessitats (núm. 1.141).

Pau VI

67. La Bíblia, des de les seves primeres pàgines, ens ensenya que la creació sencera és per a l'home [...]. [...] tot home té el dret de trobar-hi [a la terra] el que necessita. [...] Tots els altres drets, siguin els que siguin, inclosos els de propietat i lliure comerç, estan subordinats a això: no han de destorbar, sinó facilitar-ne la realització. I és un deure social greu i urgent fer-los tornar a la seva finalitat primera.

(*Populorum progressio*, 22)

68. L'avversió sorgeix contra vosaltres precisament en aquells mateixos a qui oferiu feina. Les vostres empreses, meravellosos fruits del vostre esforç, no són potser motiu de disgustos i de xocs? Les estructures mecàniques i burocràtiques funcionen perfectament, però les estructures humanes encara no. [...] No es diu de vosaltres que sou els capitalistes i els únics culpables? No sou el blanc de la dialèctica social? Aquest sistema ha de tenir algun vici profund, una radical insuficiència, si des dels seus inicis compta amb unes reaccions socials d'aquest estil [...]. El sistema economicosocial, creat pel liberalisme manchesterià i que encara perdura en el criteri de la unilateralitat de la possessió dels mitjans de producció, de l'economia encaminada a un profit privat prevalent, no porta la perfecció, no porta la pau, no

porta la justícia, si segueix dividint els homes en classes irreductiblement enemics i caracteritza la societat pel malestar profund i punyent que la turmenta.

(*Discurs als empresaris catòlics*, 8 de juny de 1964)

Joan Pau II

69. Pertany a l'ensenyament i a la praxi més antiga de l'Església la convicció que ella mateixa, els seus ministres i cadascun dels seus membres estan cridats a alleujar la misèria dels qui sofreixen a prop o lluny, no solament amb allò «superflu», sinó amb allò «necessari». Davant dels casos de necessitat, no s'ha de donar preferència als guarniments superflus dels temples i als objectes preciosos del culte diví; al contrari, podria ser obligatori alienar aquests béns per donar pa, beguda, vestit i habitatge a qui n'està mancat.

(*Sollicitudo rei socialis*, 31)

Francesc, Bisbe de Roma

70. El missatge cristià té un contingut ineludiblement social [...]. Existeix un vincle inseparable entre la nostra fe i els pobres. [...] Fer el desentès a aquest clam,

quan nosaltres som els instruments de Déu per a escoltar el pobre, ens situa fora de la voluntat del Pare [...].

Als defensors de l'ortodòxia s'adreça de vegades el retret de passivitat, d'indulgència o de complicitat culpables respecte a situacions d'injustícia intolerables [...].

No es pot tolerar més que es llenci menjar quan hi ha gent que passa fam. [...] Mentre que els guanys d'uns pocs creixen exponencialment, els de la majoria es queden cada cop més lluny del benestar d'aquesta minoria feliç. [...] El salari just permet l'accés adequat als altres béns que estan destinats a l'ús comú. [...]

Sense un canvi d'actitud enèrgic per part dels dirigents polítics [...] serà impossible eradicar la violència, que tard o d'hora provocarà la seva explosió. [...] La necessitat de resoldre les causes estructurals de la pobresa no pot esperar, [...]. Mentre no es resolguin radicalment els problemes dels pobres, renunciant a l'autonomia absoluta dels mercats i de l'especulació financera i atacant les causes estructurals de la desigualtat, no es resoldran els problemes del món [...].

(*Textos de l'Evangeli gaudium*, 2013)

Pràcticament tots els autors citats són figures de màxima rellevància i autoritat en la història del cristianisme. Això ens planteja a tots una qüestió ineludible: la de si el cristianisme no ha comès en aquest tema tan central una gran infidelitat que ha ajudat a l'aparició de l'ateisme modern i a la infame configuració del món actual. Dit en forma d'una fuetada simplificadora però fàcil de retenir: o no hi ha Déu o el cristianisme li ha estat infidel.

1. Encara que l'ideal seria recórrer a les ambientacions i les conclusions de cada capítol del llibre.
2. Aquesta mentalitat sant Anselm la projectarà sobre la seva explicació de la redempció, convertint en una evidència racional el que era només una «evidència» social.
3. Remetem a CRISTIANISME I JUSTÍCIA, *Textos olvidats de la doctrina social de l'Església*, Barcelona, Cristianisme i Justícia, Quadern 70; i a l'article de GONZÁLEZ FAUS, «DSI», a *La Vanguardia* (26 de gener de 2015) i a *Alandar* (març de 2015). I també recollit en el llibre *El capital contra el siglo XXI?*, Sal Terrae-Cristianisme i Justícia, col. Presencia Teológica, núm. 227 (2015).
4. En aquest mateix sentit, vegeu el *Libro de la vida* de Santa Teresa, cap. 21,7.
5. Com passarà després a l'Amèrica Llatina del segle XX, tot i que aquí amb algunes excepcions rellevants
6. Professor de literatura. Beatificat per Joan Pau II el 1997.
7. Si en comptes de «liberalisme» hi posem el neoliberalisme actual, la força d'aquestes paraules serà encara més gran.

QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ

1. Indica amb puntuació (1, 2 i 3) els tres textos que t'hagin semblat més importants de tota l'antologia anterior i explica les raons que justifiquen aquesta elecció
2. Destaca els punts que semblen comuns, mantinguts al llarg de tota la història, i aquells en què apareixen diferències degudes als canvis d'època. Per a fer-ho, et pots valer de les poques al·lusions que fa el Quadern, però sabent que encara hi ha altres elements no indicats en el text del Quadern.
3. Busca un resum de tot allò que els textos diuen sobre aquests tres punts: diners, propietat i tributs. Discutiu si esteu d'acord amb aquests ensenyaments o no, i digueu per què.
4. Creus que tens prou coneixement dels marcs històrics i de les característiques de les diferents èpoques en què apareix cada text? T'ajuda això a emmarcar-los i a comprendre'ls millor? (Posa'n exemples.) En el llibre *Vicarios de Cristo* hi pots trobar més informació en aquest sentit, en les introduccions a cada època.
5. Alguns dels textos citats fan referència també a les obligacions de l'Església: indica els punts en què et sembla que l'Església ha complert els seus deures envers els pobres i aquells altres en què la trobes més infidel.

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un Centre d'Estudis promogut per la Companyia de Jesús de Catalunya. Agrupa un equip de professors universitaris i especialistes en teologia i en diverses ciències socials i humanes interessats pel cada cop més indispensable diàleg fe-cultura-justícia

La col·lecció Cristianisme i Justícia presenta algunes de les reflexions dels seminaris de l'equip del Centre o alguns dels treballs dels seus membres i col·laboradors.

167. CÀRITAS DIOCESANA DE BARCELONA I CRISTIANISME I JUSTÍCIA, Una mirada a la pobresa - 168. P. ARROJO, Crisi global de l'aigua - 169. D. IZUZQUIZA, En partir el pa - 170. J. CARRERA, Cristianisme i societat des de la perspectiva ètica - 171. G. DUCH, F. FERNÁNDEZ SUCH, L'agroindústria sota sospita - 172. J. LAGUNA, Fer-se càrrec, carregar i encarregar-se de la realitat - 173. B. BASTIDA, Crisi, un final per escriure? - 174. J. I. GONZÁLEZ FAUS, "Ja hi vaig, Senyor". Contemplatius en la relació - 175. J. BOTEY, Capellans obrers. Compromís de l'Església amb el món obrer - 176. L. RAMÓN, Dones en peu de vetlla - 177. J. I. GONZÁLEZ FAUS, El naufragi de l'esquerra - 178. F. J. VITORIA, Vents de canvi - 179. J. ALONSO, El diàleg de la vida quotidiana - 180. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Unicitat de Déu, pluralitat de místiques - 181. J. LAGUNA, Ai de vosaltres...! Distopies evangèliques - 182. V. CODINA, Fa 50 anys va haver-hi un Concili - 183. A. BLANCH, Lleó Tolstoi, un profeta polític i evangèlic - 184. J. F. MÀRIA, E. DEVUYST, Les mines del rei Leopold - 185. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Una Església nova per a un món nou - 186. O. MATEOS, J. SANZ, Canvi d'època, canvi de rumb? - 187. S. HERRERA, Atrapades als llimbs: dones, migracions i violència sexual - 188. A. CALDERÓN, L. SOLS, Europa, en la cruïlla - 189. J. CARRERA, La revolució de cada dia - 190. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Déu? - 191. J. SOLS LUCIA, Les raons d'Ellacuría - 192. X. ALEGRE, J. I. GONZÁLEZ FAUS, J. MARTÍNEZ GORDO, A. TORRES QUEIRUGA, Refer la vida. Divorci, acollida i comunió - 193. O. MATEOS, De la «tragèdia» al «miracle»? - 194. CRISTIANISME I JUSTÍCIA. La causa dels pobres, causa de Déu

Els títols d'aquesta col·lecció es poden descarregar d'internet:
www.cristianismeijusticia.net/quaderns

N. 194, juny 2015

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ a tothom que els sol·licita. Si vostè desitja rebre'ls, demani'ls a:

Cristianisme i Justícia
 Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona
 93 317 23 38 - info@fespinal.com
www.cristianismeijusticia.net

cristianismeijusticia

cijusticia

fespinal89